

Miljödepartementet
Rättssekretariatet
Susanne Gerland

Kemikalieenheten,
Emelie Sjögren

Uppdrag att utreda långsiktig finansiering för kommuners och ideella miljöorganisationers medverkan i frågor om slutförvar

Uppdraget

Utredaren ska utreda möjligheten till en långsiktig finansiering av kommuners och ideella organisationers medverkan i frågor om prövning av ett slutförvar av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall, samt för övrigt arbete med att följa kärnavfallsfrågan.

Utredaren ska:

- analysera och bedöma vilka kostnader som kommuner och ideella organisationer kan ha för sitt arbete med prövning av slutförvar av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall samt för informationsarbete till allmänheten i anslutning till detta,
- föreslå hur dessa kostnader bör finansieras och i vilken omfattning det är skäligen att använda medel ur kärnavfallsfonden respektive statliga medel, och
- redovisa andra kostnader som ideella organisationer och kommuner har inom detta område och om det är rimligt att organisationer och kommuner får statligt bidrag för att täcka vissa av dessa kostnader.

Utredaren ska redovisa en konsekvensbeskrivning och lämna förslag på de eventuella författningsändringar som behövs för att genomföra förslagen, samt vid behov ta fram finansieringsförslag.

Utredaren ska beakta de skrivelser och överklaganden som finns i frågan. Utredaren ska samråda med berörda.

Slutredovisning ska lämnas till Miljödepartementet senast den 28 februari 2022.

Bakgrund

Tillståndshavare enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) betalar en kärnavfallsavgift till kärnavfallsfonden enligt lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter (finansieringslagen). Avgiften ska enligt 4 § finansieringslagen bl.a. finansiera stöd till ideella föreningar för insatser i samband med frågor om lokalisering av anläggningar för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle, kostnader som kommunerna har för prövning av frågor om slutförvaring av restprodukter och kommunernas kostnader för information till allmänheten i frågor som rör hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall. Lagen innebär begränsade möjligheter till bidrag. Riksgäldskontoret prövar ansökningar om utbetalning av medel till ideella organisationer och kommuner.

Regeringen har fått flera skrivelser från ideella miljöorganisationer, berörda kommuner och Kärnavfallsrådet där de föreslår ändringar i finansieringslagstiftningen för att möjliggöra att fondmedel kan användas för att täcka kostnader som i dag saknar lagstöd.

Regeringen har också fått in flera överklaganden av Riksgäldskontorets beslut om utbetalningar ur kärnavfallsfonden, där ersättning för vissa kostnader inte beviljats eftersom myndigheten inte anser det finns stöd för det i finansieringslagen.

Ideella föreningar

Ideella föreningar har mellan 2005 och 2017 kunnat få stöd ur kärnavfallsfonden för visst arbete. Stödet är begränsat till att avse föreningarnas insatser i frågor om lokaliseringen av ett slutförvar för använt kärnbränsle. I förordningen (2017:1179) om finansiering av kärntekniska restprodukter preciseras att stödet inte får avse insatser senare än ett år efter det att tillståndsansökan och miljökonsekvensbeskrivningen har kungjorts. I och med att lokaliseringsfrågan har kommit långt i processen har inget stöd betalats ut sedan februari 2017. Efter 2017 gjordes bedömningen att fondmedel inte kan användas för ideella organisationers arbete. Regeringen föreslog därför i budgetpropositionen för 2018 att ideella föreningar i stället skulle kunna få statligt bidrag. Bidraget är inte begränsat till att bara avse

insatser vid frågor och prövningen av slutförvaret för använt kärnbränsle. Regeringen har beslutat om följande villkor i regleringsbrevet för Strålsäkerhetsmyndigheten anslag 3:1. ”Högst 3 000 000 kronor får användas för stöd till ideella miljöorganisationer att arbeta nationellt och internationellt med frågor avseende använt kärnbränsle och annat radioaktivt avfall.”

Kärnavfallsrådet har inkommit med en skrivelse till regeringen om ideella föreningars möjlighet att långsiktigt medverka i processen som rör slutförvaring av använt kärnbränsle (M2019/00131). Kärnavfallsrådet anser att finansieringslagen fortsatt bör ge utrymme för ett finansiellt stöd åt de ideella föreningar som vill engagera sig i frågan om slutförvaring av använt kärnbränsle. Rådet föreslår en ny lydelse som innebär att ideella föreningar skulle kunna få fortsatt stöd från kärnavfallsfonden gällande slutförvaring, lokalisering och hantering av slutförvar, även om lokaliseringsfrågan har kommit långt i processen.

Miljöorganisationerna Svenska naturskyddsföreningen, Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning (MKG) och Jordens vänner har också inkommit med synpunkter i skrivelser (M2019/00984) och remissvar över SOU 2019:16 Ny kärntekniklag – med förtydligat ansvar (M2019/00862), vad gäller både ideella organisationer och kommuners möjligheter till finansiering ur kärnavfallsfonden. Organisationerna anser också att bidraget bör höjas.

Mark- och miljödomstolen anser i yttrandet den 23 januari 2018 till regeringen om slutförvaret (M2018/00217) att det vid den fortsatta prövningen behövs en diskussion om hur miljöorganisationer och enskilda kan ges en möjlighet till fortsatt information om och deltagande i miljöprocessen.

UNECE:s konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor (Århuskonventionen) kopplar samman frågor om miljö och mänskliga rättigheter och bygger på synsättet att miljöarbetet kan förbättras genom att vara förankrat hos allmänheten. Konventionen har därför regler som ska se till att allmänheten får fakta om miljön och sätt att påverka myndighetsbeslut som har inverkan på miljön. Enligt konventionen har den berörda allmänheten en explicit rätt att på ett tidigt och lämpligt stadium informeras på ett effektivt sätt om beslutsprocesser om slutförvar av använt kärnbränsle samt rätt att

delta i beslutsprocessen. Den berörda allmänheten har även enligt konventionen rätt att ta del av, med vissa undantag, all information som har betydelse för beslutsprocessen. Med ”berörd allmänhet” avses den allmänhet som berörs eller kan beröras av eller som har intresse av beslutsprocesser på miljöområdet. Enskilda organisationer som främjar miljöskydd och som uppfyller eventuella krav i den nationella lagstiftningen ska enligt konventionen anses ha ett sådant intresse.

Kommuner

Östhammars och Oskarshamns kommuner har inkommit med en hemställan (M2019/02262) om ändringar i finansieringslagen. Kommunerna anser att lagen bör ändras så att kommunerna även ges möjlighet till ersättning för kostnader för arbete med prövningen enligt kärntekniklagen. Möjligheten till ersättning för en kommuns arbete bör enligt kommunerna omfatta alla steg av prövningen enligt såväl miljöbalken som kärntekniklagen – från platsvalsprocessen till eventuella insatser efter förslutning samt alla steg däremellan. Även MKG föreslår att det ändras för kommunerna.

Östhammars kommun har överklagat flera beslut om utbetalningar av medel från fonden. I ett överklagande (M2019/00088) framhåller kommunen att den bör få statligt stöd för både arbete med miljöprövningar och annat utrednings- och granskningsarbete enligt kärntekniklagen. Regeringen har avslagit överklagandet med motiveringen att de kostnader som kommunen eventuellt kan ha för att yttra sig i samband med prövningen enligt kärntekniklagen inte omfattas av finansieringslagen.

Kommunen har även överklagat ett beslut (M2021/00062) där Riksgäldskontoret nekat utbetalning ur kärnavfallsfonden för projekt om informationsbevarande samt bidrag till ideella organisationer. Överklagandet ligger hos regeringen för avgörande.

Konsekvensbeskrivning

Utredaren ska redovisa en konsekvensbeskrivning och föreslå de eventuella författningsändringar som behövs för att genomföra förslagen. Om förslagen leder till ökade kostnader ska förslag lämnas på hur dessa kan finansieras.

Samråd och redovisning

Utredaren ska höra de aktörer som inkommit med skrivelser i frågan om långsiktig finansiering för ideella organisationer och kommuner i slutförvarsfrågan. Utredaren ska också höra Svensk Kärnbränslehantering AB eller andra berörda bolag samt berörda myndigheter, framförallt Strålsäkerhetsmyndigheten och Riksgäldskontoret.

Uppdraget ska vara genomfört senast den 28 februari 2022.